

Circaea alpina L. (Alpenheksenkruid) aan de zuidoostelijke Veluwezoom

Henk G.J.M. Koop (Alterra, Postbus 47, 6700 AA Wageningen)

Circaea alpina L. at the South-East Veluwezoom

In 1999 a second Dutch locality was discovered of *Circaea alpina* in woodland in the seepage zone at the south-east edge of the Veluwe. It is suggested that *C. alpina* flowers poorly in the Netherlands, as an explanation for the late discovery of the present location.

Bij de vegetatiekartering ten behoeve van een beheersadvies voor een zogenaamde A-lokatie bos^{1 2} aan de zuidoostelijke Veluwezoom (uurhok 40.15) werd in 1999 een grote populatie Alpenheksenkruid (*Circaea alpina* L.) gevonden. Van deze soort was slechts één andere vindplaats bekend (en wel in Twente).³

De soort komt op haar nieuwe groeiplaats voor in een strook van ongeveer 75 m breed, over een oppervlakte van ruim 2 hectare. Deze strook ligt op een kwelzone aan de voet van het Veluwemassief, op de overgang van lemig matig fijn zand naar veen. De grondwaterstand varieert er van 50 cm diepte tot direct aan de oppervlakte in de werkelijke bronnenplekken. Binnen de genoemde strook gaat om een tiental plekken van zo'n 10 à 20 m doorsnede. Binnen deze plekken is de soort zeer talrijk aanwezig, maar de bedekking bedraagt steeds minder dan 5%. Ten noorden van de het eigenlijke verspreidingsgebied is een kleine plek met een tiental planten aangetroffen in de rand van een grazig bospad. Deze plek ligt hoger en is droger met het grondwater dieper dan 1 m. Door bodemverdichting is het pad echter periodiek zeer nat. In de rand van dit zelfde pad komt op andere plaatsen massaal Bosereprijs (*Veronica montana*) voor. Opgemerkt moet worden dat het Alpenheksenkruid op haar Gelderse groeiplaats bij drie veldbezoeken op 4 mei, 12 juli en 31 augustus 1999 niet bloeide, maar ook in Twente bloeiden de planten in 1998 niet, dus misschien zegt dat niet zo veel. Zeer waarschijnlijk zijn de ronde plekken door vegetatieve uitbreiding ontstaan.

De vindplaats in Twente in 1998 is als volgt te beschrijven⁴: de populatie bestaat uit 6 plekken die in oppervlak variëren van 0,5–3 m². De grootste plekken vertonen een geringe dichtheid. De totale omvang van de groeiplaats bedraagt ca. 500 m².

De plekken met Alpenheksenkruid op de Gelderse groeiplaats liggen op de overgang tussen een bronvegetatie met Paarbladig goudveil (*Chrysosplenium oppositifolium*) naar een enkele decimeters hogere oever van een bronbeekje. Eén plek (Tabel 1, opname 1) lijkt het meest op de Twentse situatie en ligt net onder de opgestuwde bronvijver op de overgang van de opgeworpen dam naar een lage drassige onbegaanbare zone, waar het bronwater opnieuw onder de dam door sijpelt. Het is een half open bos. Op de dam staan Winterlinden (*Tilia cordata*). Zowel op de drogere damvoet als in het natte bronmilieu met Paarbladig goudveil staat Alpenheksenkruid in grote aantallen, steeds samen met Groot heksenkruid (*Circaea lutetiana*). De vegetatie op de dam is echter beduidend soortenrijker dan in de Twentse situatie. De opnamen betreffen om overgangen van Eiken-Haagbeukenbos naar Vogelkers-Essenbos (Tabel 1, opname 1) of Elzenbronbos (Tabel 1, opname 2).

Authenticiteit van de nieuwe groeiplaats

Het is vreemd dat de soort niet eerder is opgemerkt, temeer daar hij over zo'n groot gebied massaal voorkomt. Het gebied werd door talrijke excursies aangedaan. Mogelijk speelt hier een rol dat de planten vaker niet bloeien (hoewel hierover niets bekend is), èn in onze buurt zeldzaam zijn, waardoor ze in vegetatieve staat niet herkend zijn. *Circaea alpina* wordt wel eens in catalogi aangeboden⁵, zodat met eventuele aanplant rekening moet worden gehouden. Gezien het massale voorkomen over een grote oppervlakte van ruim 2 hectare, en het relatief ongestoorde karakter van de vegetatie waarin de soort optreedt, is aanplant of verwildering onwaarschijnlijk.

Tabel 1. Twee vegetatieopnamen (10x10 m) op de nieuwe Gelderse groeiplaats van *Circaea alpina* gemaakt op 12 juli 1999 door H. Koop (Londo-schaal).

	Opname 1	Opname 2
Boomlaag:	50%-18m	20%-30m
<i>Fraxinus excelsior</i>	4	2
<i>Tilia cordata</i>	1	-
Struiklaag:	30%-5m	90%-8m
<i>Corylus avellana</i>	3	8
<i>Prunus padus</i>	-	1
<i>Ribes rubrum</i>	p	-
Kruidlaag:	80%	30%
<i>Circaea alpina</i>	a	p
<i>Circaea lutetiana</i>	p	p
<i>Viola reichenbachiana</i>	p	r
<i>Lamium galeobdolon</i>	p	2
<i>Veronica montana</i>	p	p
<i>Ajuga reptans</i>	p	-
<i>Hedera helix</i>	p	-
<i>Impatiens parviflora</i>	-	p
<i>Geum urbanum</i>	p	-
<i>Scrophularia nodosa</i>	r	-
<i>Scrophularia umbrosa</i>	-	r
<i>Juncus effusus</i>	r	-
<i>Anemone nemorosa</i>	p	p
<i>Geranium robertianum</i>	p	-
<i>Dryopteris carthusiana</i>	-	r
<i>Taraxacum officinalis</i>	p	-
<i>Lonicera periclymenum</i>	p	-
<i>Arum maculatum</i>	p	p
<i>Moehringia trinervia</i>	p	-
<i>Sorbus aucuparia</i> (j)	-	p
<i>Acer pseudoplatanus</i> (j)	p	p
<i>Fraxinus excelsior</i> (j)	p	p
<i>Tilia spec.</i> (j)	p	-
<i>Tilia spec.</i> (k)	p	-
<i>Athyrium filix-femina</i>	p	r
<i>Angelica sylvestris</i>	p	-
<i>Deschampsia cespitosa</i>	r	-
<i>Urtica dioica</i>	5	p
<i>Poa trivialis</i>	-	r
<i>Chrysosplenium oppositifolium</i>	p	-
<i>Geum rivale</i>	(p)	-
<i>Impatiens noli-tangere</i>	p	p
<i>Galium palustre</i>	-	p
<i>Carex remota</i>	p	r
<i>Cardamine pratensis</i>	p	p
<i>Lysimachia nemorum</i>	p	-
Moslaag:	10%	10%
<i>Mnium hornum</i>	p	p
<i>Eurhynchium prealongum</i>	1	1
<i>Eurhynchium striatum</i>	p	-
<i>Atrichum undulatum</i>	p	-
<i>Fissidens taxifolius</i>	p	-

1. Op verzoek van de eigenaar wordt hier de precieze locatie van de vindplaats niet vermeld.
2. A-lokaties bossen zijn, op grond van hun botanische kwaliteit, als de beste voorbeelden van de in Nederland voorkomende bosgemeenschappen in de Ecosysteemvisie Bos (Al 1995) aangegeven. Het Ministerie van LNV, Directie Natuur gaf het IBN-DLO opdracht per provincie genoemde A-lokaties te begrenzen en te beschrijven. Den Ouden et al. (1996) beschrijven de 74 A-lokaties van Gelderland. Door het IBN-DLO en de Stichting Bronnen werden in 1999, in opdracht van de provincie Gelderland, in vervolg op de aanwijzing in een aantal A-lokaties gedetailleerde inventarisaties van flora, bosgemeenschappen en genetisch inheemse populaties van bomen en struiken gemaakt. Op grond van deze inventarisaties worden, toegespitst op de betreffende A-lokatie, beheersadviezen uitgewerkt.
E.J. Al (red.), 1995. Natuur in bossen; Ecosysteemvisie Bos. Rapport IKC-Natuurbeheer nr. 14. IKC-Natuurbeheer, Wageningen.
J.B. den Ouden, M. Vocks, M.E.A. Broekmeyer & H.G.J.M. Koop, 1996. A-lokaties van Gelderland; kenschets, beoordeling en adviezen met betrekking tot behoud en ontwikkeling van relicten van inheemse bosgemeenschappen in de provincie Gelderland. IBN-rapport 240. IBN-DLO Wageningen.
3. E.J. Weeda, 1987. Nederlandse Ecologische Flora 2: 220. Amsterdam.
4. Veldbezoek van J. Bielen in het kader van het FLORON Rode-Lijstproject in juni 1998.
5. O.a. in de catalogus van plantenkwekerij 'De Border' in Ambt Delden, waar de soort wordt vermeld als "Alpenheksenkruid: zon halfschaduw, wit met rode knoppen, fraaie bodembedekker, zeldzame heemplant". Bij navraag bleek Alpenheksenkruid nog maar 4 jaar in het sortiment te zijn opgenomen.